

Balla Tibor ezredes:

AZ OSZTRÁK–MAGYAR HADITENGERÉSZET CSATAHAJÓINAK TÖRTÉNETE – MAGYAR SZEMMEL

Krámli Mihály *Austro-Hungarian Battleships and Battleship Designs, 1904-1914* című könyvéről

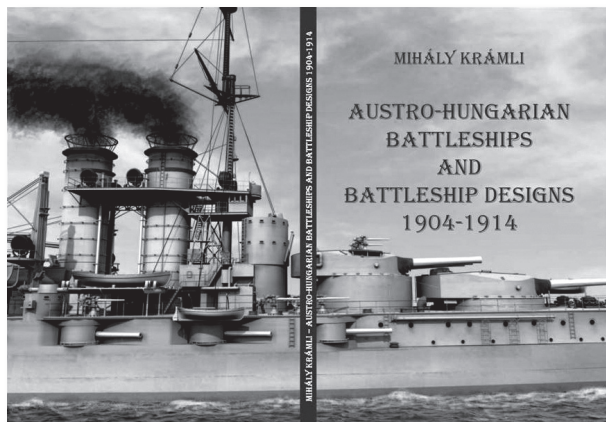
A SZERZŐRŐL:

Dr. Balla Tibor ezredes (DSc), hadtörténész, az NKE kutatóprofesszora

Az Osztrák–Magyar Monarchia haditengerészetének 1904 után épült modern csatahajóiról nem jelent meg angol nyelvű szakirodalom az elmúlt évtizedben. Ezt a hiányt orvosolja a téma kiváló szakértője, a Honvédelmi Minisztérium Hadtörténeti Intézet és Múzeum Hadtörténeti Intézetének munkatársa, Krámli Mihály tollából az elmúlt esztendőben, tetszetős kivitelben napvilágot látott kötet.

A kötet bevezetésében a szerző kihangsúlyozza, hogy a Monarchia haditengerészete (amely 1918-ban az akkori világ hadiflottáinak sorában a 8. helyet foglalta el) történetének feldolgozásával nemcsak hazai, hanem nemzetközi téren is általában mostohán bántak. Rövid áttekintést ad a könyv megírásához felhasznált szakirodalomról, továbbá aláhúzza, hogy könyve az első átfogó feldolgozás az osztrák–magyar haditengerészet csatahajóiról, valamint az 1904–1914 között keletkezett csatahajótervekről.

Az első fejezetben Krámli a császári és királyi haditengerészet történetét foglalja össze röviden, annak 1786-ban történt megalapításától 1914-ig, az első világháború kitöréséig. Különös figyelmet szentel az 1866-ban Lissánál, az olasz armada felett aratott tengeri győzelem utáni időszak eseményeinek, illetve a Habsburg-monarchia hadiflottája fejlődésének. Kiemeli Ferenc Ferdinánd trónörökös elkötelezettségét a császári és királyi haditengerészet nagyhatalmi mércével mért jelentős mértékű kiépítésére, amely érezhetően 1904 után lódult meg. A szerző jóvoltából megismerjük az osztrák–magyar haditengerészet vezetőit is, akik egyúttal egy-egy nagyobb korszakot is fémjeleztek a flotta történetében.

A második nagy témaegységből az osztrák–magyar és olasz tengeri fegyverkezési verseny részleteiről tudhatunk meg részleteket, az olasz királyi haditengerészet 1861-es megalapításától kezdve egészen 1915 májusáig, amikor Olaszország az antant hatalmak oldalán belépett az első világháborúba. Krámli kihangsúlyozza, hogy a fenti időszakban az olaszok (akik kezdetben riválisai, majd 1882 óta a hármasszövetség tagjaként a Monarchia

szövetségei voltak), közel kétszer annyi pénzt költöttek hadiflottájuk fejlesztésére, mint Ausztria–Magyarország.

A harmadik fejezetben a szerző az osztrák–magyar haditengerészeti ipar fejlődését foglalja össze 1850 és 1914 között. Felsorolja és bemutatja a flottafejlesztésben, illetve a hadihajó-építésben résztvevő jelentősebb cégeket, továbbá hozzáteszi, hogy a 19–20. század fordulója után a Monarchia ipara képes volt ellátni a haditengerészet szükségleteit. Krámlí érinti a flottaépítés finanszírozásának hátterét is.

A negyedik témaegység a Monarchia haditengerészetén belül a Radetzky csatahajóosztály tervezésének folyamatát, a birodalom parlamentjeiben folyó politikai háttérbeszámolókat, az építés finanszírozását, az 1907-ben megindult építési folyamatot, valamint az osztályt alkotó hajók (Erzherzog Franz Ferdinand, Radetzky, Zrínyi) részletes műszaki adatait is az olvasó elé tárja. A szerző kiemeli, hogy a fenti három hajó volt az első, amelyeket négy ikertoronyban elhelyezett, 30,5 cm-es ágyúkkal szereltek fel, továbbá torpedók elleni védelemmel is elláttak.

Krámlí külön fejezetben foglalkozik a Monarchia első és utolsó dreadnought típusú csatahajóival, vagyis a valamennyi 20 000 tonna vízkiszorítású, a világon először hármass löveg-tornyokkal szolgálatba állított csatahajókból álló Tegethoff-osztály (Viribus Unitis, Tegethoff, Prinz Eugen, Szent István) történetével. A szerző ír a hajók elkészültét megelőző hosszas tervezésről, amelynek során a német szövetségesek tervezési és hajóépítési tapasztalataikat is felhasználták, továbbá a program politikai és pénzügyi hátteréről. Részletekbe menően bemutatja a csatahajók 1910-ben megkezdődött építési folyamatát, főbb műszaki jellemzőit, valamint az olvasó elé tárja az 1916-ban a hajókról született szakvéleményeket is. Megtudhatjuk azt is, hogy mekkora részesedéssel rendelkezett az osztrák, illetve a magyar ipar a csatahajók megrendeléseiből.

A szerző a hatodik témaegység egészét a Szent István csatahajónak szenteli, vagyis a császári és királyi hadiflotta egyetlen magyar gyárbán épített, 20 000 tonnás (s ezzel együtt minden idők legnagyobb), dreadnought típusú csatahajójának, amely máig a magyar hajóépítés csúcspontját jelenti. Betekintést enged a tervezés, majd az 1912-ben a Ganz és Társaság Danubius fiumei hajógyárában elkezdett építés és a névadás folyamatába, a hajó szolgálatba állításának körülményeibe. Ismerteti az első világháború alatt, 1916-ban készített hivatalos véleményeket a hajóról, továbbá közzéteszi annak részletes műszaki adatait.

A hetedik fejezetben a Monarch-osztály pótlására tervezett, csak papíron megvalósult (a programot 1915 elején hivatalosan törölték), összesen négy, egyenként 24 000 tonnás hajóból álló, ún. megerősített Tegethoff-osztály tervezési folyamatáról esik szó. Megismerkedhetünk a hosszas tervezés során felmerült nehézségekkel, a projekt politikai és finanszírozási hátterével, továbbá a tervezett hajók műszaki jellemzőivel.

A nyolcadik témaegységben Krámlí a Radetzky- és a Tegethoff-osztály alkalmazását és bevetéseit sorolja fel az első világháború előtti és alatti időszakban. Többek között bemutatja a Radetzky-osztály hajóinak és tengerészeinek részvételét a Montenegró partjai előtti nemzetközi tengeri blokádban, az 1913 április–májusában az albániai Szkutari városa jövőbeni hovatartozásának kérdése kapcsán kirobbant válság idején. Részleteket ismerhetünk meg a csatahajóknak az első világháború kitörése után, 1914 augusztusától az Adrián zajlott ún. francia háborúban, majd az 1915 májusától (Olaszország antant oldalán történt hadba lépése után) vívott olasz háborúban való részvételéről. Megismerhetjük a Szent István 1918. június 10-én Premuda szigeténél, illetőleg a Viribus Unitis 1918. november 1-jén, a polai kikötőben történt olaszok általi elsüllyesztésének körülményeit, valamint összefoglalást olvashatunk az osztrák–magyar hadiflotta csatahajóinak felosztásáról az első világháborúban győztes nagyhatalmak között.

A soron következő, kilencedik fejezetben a mű írója az osztrák–magyar csatahajók (24 és 30,5 cm-es űrméretű) nehézlövegeit, az elektromos működtetésű, iker- vagy hármas lövegtoronyok felépítését és jellemzőit, továbbá a császári és királyi csatahajókon alkalmazott tüzzvetés már a korabeli vélemények szerint is elavult rendszerét ismerteti meg az olvasóval.

A zárszóban a szerző arról ír, hogy a modern értelemben vett csatahajók építésének megindulásától kezdve, 1904-től vett nagyobb lendületet a Monarchia haditengerészetének fejlesztése és egyben modernizálása. Kiemeli, hogy a császári és királyi haditengerészet fő feladata az Olaszország elleni háború (amely 1915 májusában vált realitássá) eredményes megvívása volt, ezért a fejlesztés mértéke is ezzel összhangban történt, de a haditengerészetre fordított költség elmaradt az európai nagyhatalmaké mögött. Az 1904–1914 közötti flottafejlesztésnek köszönhetően a Monarchia az első világháború idején sikeresen védte meg az antant egyesített flottaegységeinek túlereje ellen adriai partvidékét, amelynek záloga a korszerű csatahajók birtoklása és az általuk jelentett fenyegetés volt.

A kötetet számos, a császári és királyi haditengerészet vezetőit, meghatározó személyiségeit, a hajók tervezőit, építését és bevetéseit bemutató korabeli fénykép, csatahajótervjaz, valamint több hasznos összefoglaló táblázat teszi szemléletesebbé.

A függelékben az osztrák–magyar haditengerészetnél használt rendfokozatokat, a csatahajók fedélzeteinek német elnevezéseit bemutató rajzokat, továbbá a kötetben használt rövidítések feloldását, utána pedig a végjegyzeteket és a felhasznált irodalomjegyzéket találjuk.

Az alapvetően bécsi és magyarországi levéltári források, valamint a rendelkezésre álló, főként idegen nyelvű szakirodalom felhasználásával készült angol nyelvű kötet méltán tarthat számot mind a hazai, mind pedig a külföldi flottatörténészek, a tengeri hatalmak haditengerészeténél szolgáló hivatásos tisztek, továbbá a Monarchia hadiflottájának története iránt érdeklődő olvasók érdeklődésére, akik mindnyájan haszonnal forgathatják.

*Mihály Krámlí:
Austro-Hungarian Battleships and Battleship Designs, 1904-1914
Belvedere Meridionale, Szeged, 2021*